MANDUKYA UPANISHAD

Gaudapada's Karika

CHAPTER 4 - ALATASHANTI PRAKARANA

100 Verses

Chapter 4 - Verse 1

ज्ञानेनाऽऽकाशकल्पेन धर्मान्यो गगनोपमान् ।
ज्ञेयाभिन्नेन संबुद्धस्तं वन्दे द्विपदां वरम् ॥ १ ॥

jñānenā''kāśakalpena dharmānyo gaganopamān |
jñeyābhinnena saṃbuddhastaṃ vande dvipadāṃ varam || 1 ||

Chapter 4 - Verse 2

अस्पर्शयोगो वै नाम सर्वसत्त्वसुखो हितः ।
अविवादोऽविरुद्धश्च देशितस्तं नमाम्यहम् ॥ २ ॥

asparśayogo vai nāma sarvasattvasukho hitaḥ |
avivādo'viruddhaśca deśitastaṃ namāmyaham || 2 ||

Chapter 4 - Verse 3

भूतस्य जातिमिच्छन्ति वादिनः केचिदेव हि ।
अभूतस्यापरे धीरा विवदन्तः परस्परम् ॥ ३ ॥

bhūtasya jātimicchanti vādinaḥ kecideva hi |
abhūtasyāpare dhīrā vivadantaḥ parasparam || 3 ||

Chapter 4 - Verse 4

भूतं न जायते किंचिदभूतं नैव जायते ।
विवदन्तो द्वया ह्येवमजातिं ख्यापयन्ति ते ॥ ४ ॥

bhūtaṃ na jāyate kiṃcidabhūtaṃ naiva jāyate |
vivadanto dvayā hyevamajātiṃ khyāpayanti te || 4 ||

Chapter 4 - Verse 5

ख्याप्यमानामजातिं तैरनुमोदामहे वयम् ।
विवदामो न तैः सार्धमविवादं निबोधत ॥ ५ ॥

khyāpyamānāmajātiṃ tairanumodāmahe vayam |
vivadāmo na taiḥ sārdhamavivādaṃ nibodhata || 5 ||

Chapter 4 - Verse 6

अजातस्यैव धर्मस्य जातिमिच्छन्ति वादिनः ।
अजातो ह्यमृतो धर्मो मर्त्यतां कथमेष्यति ॥ ६ ॥

ajātasyaiva dharmasya jātimicchanti vādinaḥ |
ajāto hyamṛto dharmo martyatāṃ kathameṣyati || 6 ||

Chapter 4 - Verse 7

न भवत्यमृतं मर्त्यं न मर्त्यममृतं तथा ।
प्रकृतेरन्यथाभावो न कथंचिद्भविष्यति ॥ ७ ॥

na bhavatyamṛtaṃ martyaṃ na martyamamṛtaṃ tathā |
prakṛteranyathābhāvo na kathaṃcidbhaviṣyati || 7 ||

Chapter 4 - Verse 8

स्वभावेनामृतो यस्य धर्मो गच्छति मर्त्यताम् ।
कृतकेनामृतस् तस्य कथंस्थास्यति निश्चलः ॥ ८ ॥

svabhāvenāmṛto yasya dharmo gacchati martyatām |
kṛtakenāmṛtas tasya kathaṃsthāsyati niścalaḥ || 8 ||

Chapter 4 - Verse 9

सांसिद्धिकी स्वाभाविकी सहजा अकृता च या ।
प्रकृतिः सेति विज्ञेया स्वभावं न जहाति या ॥ ९ ॥

sāṃsiddhikī svābhāvikī sahajā akṛtā ca yā |
prakṛtiḥ seti vijñeyā svabhāvaṃ na jahāti yā || 9 ||

Chapter 4 - Verse 10

जरामरणनिर्मुक्ताः सर्वे धर्माः स्वभावतः ।
जरामरणमिच्छन्तश्च्यवन्ते तन्मनीषया ॥ १० ॥

jarāmaraṇanirmuktāḥ sarve dharmāḥ svabhāvataḥ |
jarāmaraṇamicchantaścyavante tanmanīṣayā || 10 ||

Chapter 4 - Verse 11

कारणं यस्य वै कार्यं कारणं तस्य जायते ।
जायमानं कथमजं भिन्नं नित्यं कथं च तत् ॥ ११ ॥

kāraṇaṃ yasya vai kāryaṃ kāraṇaṃ tasya jāyate |
jāyamānaṃ kathamajaṃ bhinnaṃ nityaṃ kathaṃ ca tat || 11 ||

Chapter 4 - Verse 12

कारणाद्यद्यनन्यत्वमतः कार्यमजं यदि ।
जायमानाद्धि वै कार्यात्कारणं ते कथं ध्रुवम् ॥ १२ ॥

kāraṇādyadyananyatvamataḥ kāryamajaṃ yadi |
jāyamānāddhi vai kāryātkāraṇaṃ te kathaṃ dhruvam || 12 ||

Chapter 4 - Verse 13

अजाद्वै जायते यस्य दृष्टान्तस्तस्य नास्ति वै ।

जाताच्च जायामानस्य न व्यवस्था प्रसज्यते ॥ १३ ॥

ajādvai jāyate yasya dṛṣṭāntastasya nāsti vai |

jātācca jāyāmānasya na vyavasthā prasajyate || 13 ||

Chapter 4 - Verse 14

हेतोरादिः फलं येषामादिर्हेतुः फलस्य च ।

हेतोः फलस्य चानादिः कथं तैरुपवर्ण्यते ॥ १४ ॥

hetorādiḥ phalaṃ yeṣāmādirhetuḥ phalasya ca |

hetoḥ phalasya cānādiḥ kathaṃ tairupavarṇyate || 14 ||

Chapter 4 - Verse 15

हेतोरादिः फलं येषामादिर्हेतुः फलस्य च ।
तथा जन्म भवेत्तेषां पुत्राज्जन्म पितुर्यथा ॥ १५

hetorādiḥ phalaṃ yeṣāmādirhetuḥ phalasya ca |
tathā janma bhavetteṣāṃ putrājjanma pituryathā || 15 ||

Chapter 4 - Verse 16

संभवे हेतुफलयोरेषितव्यः क्रमस्त्वया ।
युगपत्संभवे यस्मादसंबन्धो विषाणवत् ॥ १६ ॥

saṃbhave hetuphalayoreṣitavyaḥ kramastvayā |
yugapatsaṃbhave yasmādasaṃbandho viṣāṇavat || 16 ||

Chapter 4 - Verse 17

फलादुत्पद्यमानस्सन्न ते हेतुः प्रसिध्यति ।
अप्रसिद्धः कथं हेतुः फलमुत्पादयिष्यति ॥ १७ ॥

phalādutpadyamānassanna te hetuḥ prasidhyati |
aprasiddhaḥ kathaṃ hetuḥ phalamutpādayiṣyati || 17 ||

Chapter 4 - Verse 18

यदि हेतोः फलात्सिद्धिः फलसिद्धिश्च हेतुतः ।
कतरत्पूर्वनिष्पन्नं यस्य सिद्धिरपेक्षया ॥ १८ ॥

yadi hetoḥ phalātsiddhiḥ phalasiddhiśca hetutaḥ |
kataratpūrvaniṣpannaṃ yasya siddhirapekṣayā || 18 ||

Chapter 4 - Verse 19

अशक्तिरपरिज्ञानं क्रमकोपोऽथ वा पुनः ।
एवं हि सर्वथा बुद्धैः अजातिः परिदीपिता ॥ १९ ॥

aśaktiraparijñānaṃ kramakopo'tha vā punaḥ |
evaṃ hi sarvathā buddhaiḥ ajātiḥ paridīpitā || 19 ||

Chapter 4 - Verse 20

बीजाङ्कुराख्यो दृष्टान्तः सदा साध्यसमो हि स ।
न हि साध्यसमो हेतुः सिद्धौ साध्यस्य युज्यते ॥ २० ॥

bījāṅkurākhyo dṛṣṭāntaḥ sadā sādhyasamo hi sa |
na hi sādhyasamo hetuḥ siddhau sādhyasya yujyate || 20 ||

Chapter 4 - Verse 21

पूर्वापरापरिज्ञानम् अजातेः परिदीपकम् ।
जायमानाद्धि वै धर्मात् कथं पूर्वं न गृह्यते ॥ २१॥

pūrvāparāparijñānam ajāteḥ paridīpakam |
jāyamānāddhi vai dharmāt kathaṃ pūrvaṃ na gṛhyate || 21 ||

Chapter 4 - Verse 22

स्वतो वा परतो वाऽपि न किंचिद्वस्तु जायते ।
सदसत्सदसद्वाऽपि न किंचिद्वस्तु जायते ॥ २२ ॥

svato vā parato vā'pi na kiṃcidvastu jāyate |
sadasatsadasadvā'pi na kiṃcidvastu jāyate || 22 ||

Chapter 4 - Verse 23

हेतुर्न जायतेऽनादेः फलं चापि स्वभावतः ।
आदिर्न विद्यते यस्य तस्य ह्यादिर्न विद्यते ॥ २३ ॥

heturna jāyate'nādeḥ phalaṃ cāpi svabhāvataḥ |
ādirna vidyate yasya tasya hyādirna vidyate || 23 ||

Chapter 4 - Verse 24

प्रज्ञप्तेः सनिमित्तत्वमन्यथा द्वयनाशतः ।
संक्लेशस्योपलब्धेश्च परतन्त्रास्तिता मता ॥ २४ ॥

prajñapteḥ sanimittatvamanyathā dvayanāśataḥ |
saṃkleśasyopalabdheśca paratantrāstitā matā || 24 ||

Chapter 4 - Verse 25

प्रज्ञप्तेः सनिमित्तत्वमिष्यते युक्तिदर्शनात् ।
निमित्तस्यानिमित्तत्वम् इष्यते भूतदर्शनात् ॥ २५ ॥

prajñapteḥ sanimittatvamiṣyate yuktidarśanāt |
nimittasyānimittatvam iṣyate bhūtadarśanāt || 25 ||

Chapter 4 - Verse 26

चित्तं न संस्पृशत्यर्थं नार्थाभासं तथैव च ।
अभूतो हि यतश्चार्थो नार्थाभासस्ततः पृथक् ॥ २६ ॥

cittaṃ na saṃspṛśatyarthaṃ nārthābhāsaṃ tathaiva ca |
abhūto hi yataścārtho nārthābhāsastataḥ pṛthak || 26 ||

Chapter 4 - Verse 27

निमित्तं न सदा चित्तं संस्पृशत्यध्वसु त्रिषु ।
अनिमित्तो विपर्यासः कथं तस्य भविष्यति ॥ २७ ॥

nimittaṃ na sadā cittaṃ saṃspṛśatyadhvasu triṣu |
animitto viparyāsaḥ kathaṃ tasya bhaviṣyati || 27 ||

Chapter 4 - Verse 28

तस्मान्न जायते चित्तं चित्तदृश्यं न जायते ।
तस्य पश्यन्ति ये जातिं खे वै पश्यन्ति ते पदम् ॥ २८ ॥

tasmānna jāyate cittaṃ cittadṛśyaṃ na jāyate |
tasya paśyanti ye jātiṃ khe vai paśyanti te padam || 28 ||

Chapter 4 - Verse 29

अजातं जायते यस्मात् अजातिः प्रकृतिस्ततः ।
प्रकृतेरन्यथाभावो न कथंचिद्भविष्यति ॥ २९ ॥

ajātaṃ jāyate yasmāt ajātiḥ prakṛtistataḥ |
prakṛteranyathābhāvo na kathaṃcidbhaviṣyati || 29 ||

Chapter 4 - Verse 30

अनादेरन्तवत्त्वं च संसारस्य न सेत्स्यति ।
अनन्तता चाऽऽदिमतो मोक्षस्य न भविष्यति ॥ ३० ॥

anāderantavattvaṃ ca saṃsārasya na setsyati |
anantatā cā''dimato mokṣasya na bhaviṣyati || 30 ||

Chapter 4 - Verse 31

आदावन्ते च यन्नास्ति वर्तमानेऽपि तत्तथा ।
वितथैः सदृशाः सन्तोऽवितथा इव लक्षिताः ॥ ३१ ॥

ādāvante ca yannāsti vartamāne'pi tattathā |
vitathaiḥ sadṛśāḥ santo'vitathā iva lakṣitāḥ || 31 ||

Chapter 4 - Verse 32

सप्रयोजनता तेषां स्वप्ने विप्रतिपद्यते ।
तस्मादाद्यन्तवत्त्वेन मिथ्यैव खलु ते स्मृताः ॥ ३२ ॥

saprayojanatā teṣāṃ svapne vipratipadyate |
tasmādādyantavattvena mithyaiva khalu te smṛtāḥ || 32 ||

Chapter 4 - Verse 33

सर्वे धर्मा मृषा स्वप्ने कायस्यान्तनिदर्शनात् ।
संवृत्तेऽस्मिन्प्रदेशे वै भूतानां दर्शनं कुतः ॥ ३३ ॥

sarve dharmā mṛṣā svapne kāyasyāntanidarśanāt |
saṃvṛtte'sminpradeśe vai bhūtānāṃ darśanaṃ kutaḥ || 33 ||

Chapter 4 - Verse 34

न युक्तं दर्शनं गत्वा कालस्यानियमाद्गतौ ।
प्रतिबुद्धश्च वै सर्वस्तस्मिन्देशे न विद्यते ॥ ३४ ॥

na yuktaṃ darśanaṃ gatvā kālasyāniyamādgatau |
pratibuddhaśca vai sarvastasmindeśe na vidyate || 34 ||

Chapter 4 - Verse 35

मित्राद्यैः सह संमन्त्र्य संबुद्धौ न प्रपद्यते ।
गृहीतं चापि यत्किंचित् प्रतिबुद्धो न पश्यति ॥ ३५ ॥

mitrādyaiḥ saha saṃmantrya saṃbuddhau na prapadyate |
gṛhītaṃ cāpi yatkiṃcit pratibuddho na paśyati || 35 ||

Chapter 4 - Verse 36

स्वप्ने चावस्तुकः कायः पृथगन्यस्य दर्शनात् ।
यथा कायस्तथा सर्वं चित्तदृश्यमवस्तुकम् ॥ ३६ ॥

svapne cāvastukaḥ kāyaḥ pṛthaganyasya darśanāt |
yathā kāyastathā sarvaṃ cittadṛśyamavastukam || 36 ||

Chapter 4 - Verse 37

ग्रहणाज्जागरितवत्तद्धेतुः स्वप्न इष्यते ।
तद्धेतुत्वात्तु तस्यैव सज्जागरितमिष्यते ॥ ३७ ॥

grahaṇājjāgaritavattaddhetuḥ svapna iṣyate |
taddhetutvāttu tasyaiva sajjāgaritamiṣyate || 37 ||

Chapter 4 - Verse 38

उत्पादस्याप्रसिद्धत्वादजं सर्वमुदाहृतम् ।
न च भूतादभूतस्य संभवोऽस्ति कथंचन ॥ ३८ ॥

utpādasyāprasiddhatvādajaṃ sarvamudāhṛtam |
na ca bhūtādabhūtasya saṃbhavo'sti kathaṃcana || 38 ||

Chapter 4 - Verse 39

असज्जागरिते दृष्ट्वा स्वप्ने पश्यति तन्मयः ।
असत्स्वप्नेऽपि दृष्ट्वा च प्रतिबुद्धौ न पश्यति ॥ ३९ ॥

asajjāgarite dṛṣṭvā svapne paśyati tanmayaḥ |
asatsvapne'pi dṛṣṭvā ca pratibuddhau na paśyati || 39 ||

Chapter 4 - Verse 40

नास्त्यसद्धेतुकमसत् सदसद्धेतुकं तथा ।
सच्च सद्धेतुकं नास्ति सद्धेतुकमसत्कुतः ॥ ४० ॥

nāstyasaddhetukamasat sadasaddhetukaṃ tathā |
sacca saddhetukaṃ nāsti saddhetukamasatkutaḥ || 40 ||

Chapter 4 - Verse 41

विपर्यासाद्यथा जाग्रदचिन्त्यान्भूतवत्स्पृशेत् ।
तथा स्वप्ने विपर्यासात् धर्मास्तत्रैव पश्यति ॥ ४१ ॥

viparyāsādyathā jāgradacintyānbhūtavatspṛśet |
tathā svapne viparyāsāt dharmāstatraiva paśyati || 41 ||

Chapter 4 - Verse 42

उपलम्भात्समाचारात् अस्तिवस्तुत्ववादिनाम् ।
जातिस्तु देशिता बुद्धैर् अजातेस्त्रसतां सदा ॥ ४२ ॥

upalambhātsamācārāt astivastutvavādinām |
jātistu deśitā buddhair ajātestrasatāṃ sadā || 42 ||

Chapter 4 - Verse 43

अजातेस्त्रसतां तेषामुपलम्भाद्वियन्ति ये ।
जातिदोषा न सेत्स्यन्ति दोषोऽप्यल्पो भविष्यति ॥ ४३ ॥

ajātestrasatāṃ teṣāmupalambhādviyanti ye |
jātidoṣā na setsyanti doṣo'pyalpo bhaviṣyati || 43 ||

Chapter 4 - Verse 44

उपलम्भात्समाचारान्मायाहस्ती यथोच्यते ।
उपलम्भात्समाचारादस्ति वस्तु तथोच्यते ॥ ४४ ॥

upalambhātsamācārānmāyāhastī yathocyate |
upalambhātsamācārādasti vastu tathocyate || 44 ||

Chapter 4 - Verse 45

जात्याभासं चलाभासं वस्त्वाभासं तथैव च ।
अजाचलमवस्तुत्वं विज्ञानं शान्तमद्वयम् ॥ ४५ ॥

jātyābhāsaṃ calābhāsaṃ vastvābhāsaṃ tathaiva ca |
ajācalamavastutvaṃ vijñānaṃ śāntamadvayam || 45 ||

Chapter 4 - Verse 46

एवं न जायते चित्तमेवं धर्मा अजाः स्मृताः ।
एवमेव विजानन्तो न पतन्ति विपर्यये ॥ ४६ ॥

evaṃ na jāyate cittamevaṃ dharmā ajāḥ smṛtāḥ |
evameva vijānanto na patanti viparyaye || 46 ||

Chapter 4 - Verse 47

ऋजुवक्रादिकाभासमलातस्पन्दितं यथा ।
ग्रहणग्राहकाभासं विज्ञानस्पन्दितं तथा ॥ ४७ ॥

ṛjuvakrādikābhāsamalātaspanditaṃ yathā |
grahaṇagrāhakābhāsaṃ vijñānaspanditaṃ tathā || 47 ||

Chapter 4 - Verse 48

अस्पन्दमानमलातमनाभासमजं यथा ।
अस्पन्दमानं विज्ञानमनाभासमजं तथा ॥ ४८ ॥

aspandamānamalātamanābhāsamajaṃ yathā |
aspandamānaṃ vijñānamanābhāsamajaṃ tathā || 48 ||

Chapter 4 - Verse 49

अलाते स्पन्दमाने वै नाऽभासा अन्यतोभुवः ।
न ततोऽन्यत्र निस्पन्दान्नालातं प्रविशन्ति ते ४९ ॥

alāte spandamāne vai nā''bhāsā anyatobhuvaḥ |
na tato'nyatra nispandānnālātaṃ praviśanti te || 49 ||

Chapter 4 - Verse 50

न निर्गता अलातात्ते द्रव्यत्वाभावयोगतः ।
विज्ञानेऽपि तथैव स्युराभासस्याविशेषतः ॥ ५० ॥

na nirgatā alātātte dravyatvābhāvayogataḥ |
vijñāne'pi tathaiva syurābhāsasyāviśeṣataḥ || 50 ||

Chapter 4 - Verse 51

विज्ञाने स्पन्दमाने वै नाऽऽभासा अन्यतोभुवः ।
न ततोऽन्यत्र निस्पन्दान्न विज्ञानं विशन्ति ते ॥ ५१ ॥

vijñāne spandamāne vai nā''bhāsā anyatobhuvaḥ |
na tato'nyatra nispandānna vijñānaṃ viśanti te || 51 ||

Chapter 4 - Verse 52

न निर्गतास्ते विज्ञानाद्द्रव्यत्वाभावयोगतः ।
कार्यकारणताभावाद्यतोऽचिन्त्याः सदैव ते ॥ ५२ ॥

na nirgatāste vijñānāddravyatvābhāvayogataḥ |
kāryakāraṇatābhāvādyato'cintyāḥ sadaiva te || 52 ||

Chapter 4 - Verse 53

द्रव्यं द्रव्यस्य हेतुः स्याादन्यदन्यस्य चैव हि ।
द्रव्यत्वमन्यभावो वा धर्माणां नोपपद्यते ॥ ५३ ॥

dravyaṃ dravyasya hetuḥ syādanyadanyasya caiva hi |
dravyatvamanyabhāvo vā dharmāṇāṃ nopapadyate || 53 ||

Chapter 4 - Verse 54

एवं न चित्तजा धर्माश्चित्तं वापि न धर्मजम् ।
एवं हेतुफलाजातिं प्रविशन्ति मनीषिणः ॥ ५४ ॥

evaṃ na cittajā dharmāścittaṃ vāpi na dharmajam |
evaṃ hetuphalājātiṃ praviśanti manīṣiṇaḥ || 54 ||

Chapter 4 - Verse 55

यावद्धेतुफलावेशस्तावद्धेतुफलोद्भवः ।
क्षीणे हेतुफलावेशे नास्ति हेतुफलोद्भवः ॥ ५५ ॥

yāvaddhetuphalāveśastāvaddhetuphalodbhavaḥ |
kṣīṇe hetuphalāveśe nāsti hetuphalodbhavaḥ || 55 ||

Chapter 4 - Verse 56

यावद्धेतुफलावेशः संसारस्तावदायतः ।
क्षीणे हेतुफलावेशे संसारं न प्रपद्यते ॥ ५६ ॥

yāvaddhetuphalāveśaḥ saṃsārastāvadāyataḥ |
kṣīṇe hetuphalāveśe saṃsāraṃ na prapadyate || 56 ||

Chapter 4 - Verse 57

संवृत्या जायते सर्वं शाश्वतं नास्ति तेन वै ।
सद्भावेन ह्यजं सर्वमुच्छेदस्तेन नास्ति वै ॥ ५७ ॥

saṃvṛtyā jāyate sarvaṃ śāśvataṃ nāsti tena vai |
sadbhāvena hyajaṃ sarvamucchedastena nāsti vai || 57 ||

Chapter 4 - Verse 58

धर्मा य इति जायन्ते जायन्ते ते न तत्त्वतः ।
जन्म मायोपमं तेषां सा च माया न विद्यते ॥ ५८ ॥

dharmā ya iti jāyante jāyante te na tattvataḥ |
janma māyopamaṃ teṣāṃ sā ca māyā na vidyate || 58 ||

Chapter 4 - Verse 59

यथा मायामयाद्बीजाज्जायते तन्मयोऽङ्कुरः ।
नासौ नित्यो न चोच्छेदी तद्वद्धर्मेषु योजना ॥ ५९ ॥

yathā māyāmayādbījājjāyate tanmayoṅkuraḥ |
nāsau nityo na cocchedī tadvaddharmeṣu yojanā || 59 ||

Chapter 4 - Verse 60

नाजेषु सर्वधर्मेषु शाश्वताशाश्वताभिधा ।
यत्र वर्णा न वर्तन्ते विवेकस्तत्र नोच्यते ॥ ६० ॥

nājeṣu sarvadharmeṣu śāśvatāśāśvatābhidhā |
yatra varṇā na vartante vivekastatra nocyate || 60 ||

Chapter 4 - Verse 61

यथा स्वप्ने द्वयाभासं चित्तं चलति मायया ।
तथा जाग्रद्द्वयाभासं चित्तं चलति मायया ॥ ६१ ॥

yathā svapne dvayābhāsaṃ cittaṃ calati māyayā |
tathā jāgraddvayābhāsaṃ cittaṃ calati māyayā || 61 ||

Chapter 4 - Verse 62

अद्वयं च द्वयाभासं चित्तं स्वप्ने न संशयः ।
अद्वयं च द्वयाभासं तथा जाग्रन्न संशयः ॥ ६२ ॥

advayaṃ ca dvayābhāsaṃ cittaṃ svapne na saṃśayaḥ |
advayaṃ ca dvayābhāsaṃ tathā jāgranna saṃśayaḥ || 62 ||

Chapter 4 - Verse 63

स्वप्नदृक् प्रचरन् स्वप्ने दिक्षु वै दशसु स्थितान् ।
अण्डजान् स्वेदजान्वाऽपि जीवान् पश्यति यान् ॥ ६३ ॥

svapnadṛk pracaran svapne dikṣu vai daśasu sthitān |
aṇḍajān svedajānvā'pi jīvān paśyati yān || 63 ||

Chapter 4 - Verse 64

स्वप्नदृक्चित्तदृश्यास्ते न विद्यन्ते ततः पृथक् ।
तथा तद्दृश्यमेवेदं स्वप्नदृक्चित्तमिष्यते ॥ ६४ ॥

svapnadṛkcittadṛśyāste na vidyante tataḥ pṛthak |
tathā taddṛśyamevedaṃ svapnadṛkcittamiṣyate || 64 ||

Chapter 4 - Verse 65

चरन् जागरिते जाग्रद्दिक्षु वै दशसु स्थितान् ।
अण्डजान् स्वेदजान्वाऽपि जीवान्पश्यति यान्सदा ॥ ६५ ॥

caran jāgarite jāgraddikṣu vai daśasu sthitān |
aṇḍajān svedajānvā'pi jīvānpaśyati yānsadā || 65 ||

Chapter 4 - Verse 66

जाग्रच्चित्तेक्षणीयास्ते न विद्यन्ते ततः पृथक् ।
तथा तद्दृश्यमेवेदं जाग्रतश्चित्तमिष्यते ॥ ६६ ॥

jāgraccittekṣaṇīyāste na vidyante tataḥ pṛthak |
tathā taddṛśyamevedaṃ jāgrataścittamiṣyate || 66 ||

Chapter 4 - Verse 67

उभे ह्यन्योन्यदृश्ये ते किं तदस्तीति नोच्यते ।
लक्षणाशून्यमुभयं तन्मतेनैव गृह्यते ॥ ६७ ॥

ubhe hyanyonyadṛśye te kiṃ tadastīti nocyate |
lakṣaṇāśūnyamubhayaṃ tanmatenaiva gṛhyate || 67 ||

Chapter 4 - Verse 68

यथा स्वप्नमयो जीवो जायते म्रियतेऽपि च ।
तथा जीवा अमी सर्वे भवन्ति न भवन्ति च ॥ ६८ ॥

yathā svapnamayo jīvo jāyate mriyate'pi ca |
tathā jīvā amī sarve bhavanti na bhavanti ca || 68 ||

Chapter 4 - Verse 69

यथा मायामयो जीवो जायते म्रियतेऽपि च ।
तथा जीवा अमी सर्वे भवन्ति न भवन्ति च ॥ ६९ ॥

yathā māyāmayo jīvo jāyate mriyate'pi ca |
tathā jīvā amī sarve bhavanti na bhavanti ca || 69 ||

Chapter 4 - Verse 70

यथा निर्मितको जीवो जायते म्रियतेऽपि च ।
तथा जीवा अमी सर्वे भवन्ति न भवन्ति च ॥ ७० ॥

yathā nirmitako jīvo jāyate mriyate'pi ca |
tathā jīvā amī sarve bhavanti na bhavanti ca || 70 ||

Chapter 4 - Verse 71

न कश्चिज्जायते जीवः संभवोऽस्य न विद्यते ।
एतत्तदुत्तमं सत्यं यत्र किंचिन्न जायते ॥ ७१ ॥

na kaścijjāyate jīvaḥ saṃbhavo'sya na vidyate |
etattaduttamaṃ satyaṃ yatra kiṃcinna jāyate || 71 ||

Chapter 4 - Verse 72

चित्तस्पन्दिकमेवेदं ग्राह्यग्राहकवद्द्वयम् ।
चित्तं निर्विषयं नित्यमसंगं तेन कीर्तितम् ॥ ७२ ॥

cittaspandikamevedaṃ grāhyagrāhakavaddvayam |
cittaṃ nirviṣayaṃ nityamasaṃgaṃ tena kīrtitam || 72 ||

Chapter 4 - Verse 73

योऽस्ति कल्पितसंवृत्या परमार्थेन नास्त्यसौ ।
परतन्त्राभिसंवृत्या स्यान्नास्ति परमार्थतः ॥ ७३ ॥

yo'sti kalpitasaṃvṛtyā paramārthena nāstyasau |
paratantrābhisaṃvṛtyā syānnāsti paramārthataḥ || 73 ||

Chapter 4 - Verse 74

अजः कल्पितसंवृत्या परमार्थेन नाप्यजः ।
परतन्त्रादिनिष्पत्त्या संवृत्या जायते तु सः ॥ ७४ ॥

ajaḥ kalpitasaṃvṛtyā paramārthena nāpyajaḥ |
paratantrādiniṣpattyā saṃvṛtyā jāyate tu saḥ || 74 ||

Chapter 4 - Verse 75

अभूताभिनिवेशोऽस्ति द्वयं तत्र न विद्यते ।
द्वयाभावं स बुद्ध्वैव निर्निमित्तो न जायते ॥ ७५ ॥

abhūtābhiniveśo'sti dvayaṃ tatra na vidyate |
dvayābhāvaṃ sa buddhvaiva nirnimitto na jāyate || 75 ||

Chapter 4 - Verse 76

यदा न लभते हेतूनुत्तमाधममध्यमान् ।
तदा न जायते चित्तं हेत्वभावे फलं कुतः ॥ ७६ ॥

yadā na labhate hetūnuttamādhamamadhyamān |
tadā na jāyate cittaṃ hetvabhāve phalaṃ kutaḥ || 76 ||

Chapter 4 - Verse 77

अनिमित्तस्य चित्तस्य याऽनुत्पत्तिः समाऽद्वया ।
अजातस्यैव सर्वस्य चित्तदृश्यं हि तद्यतः ॥ ७७ ॥

animittasya cittasya yā'nutpattiḥ samā'dvayā |
ajātasyaiva sarvasya cittadṛśyaṃ hi tadyataḥ || 77 ||

Chapter 4 - Verse 78

बुद्ध्वा'निमित्ततां सत्यां हेतुं पृथगनाप्नुवन् ।
वीतशोकं तथा काममभयं पदमश्नुते ॥ ७८ ॥

buddhvā'nimittatāṃ satyāṃ hetuṃ pṛthaganāpnuvan |
vītaśokaṃ tathā kāmamabhayaṃ padamaśnute || 78 ||

Chapter 4 - Verse 79

अभूताभिनिवेशाद्धि सदृशे तत्प्रवर्तते ।
वस्त्वभावं स बुध्वैव निःसंगं विनिवर्तते ॥ ७९ ॥

abhūtābhiniveśāddhi sadṛśe tatpravartate |
vastvabhāvaṃ sa budhvaiva niḥsaṃgaṃ vinivartate || 79 ||

Chapter 4 - Verse 80

निवृत्तस्याप्रवृत्तस्य निश्चला हि तथा स्थितिः ।
विषयः स हि बुद्धानां तत्साम्यमजमद्वयम् ॥ ८० ॥

nivṛttasyāpravṛttasya niścalā hi tathā sthitiḥ |
viṣayaḥ sa hi buddhānāṃ tatsāmyamajamadvayam || 80 ||

Chapter 4 - Verse 81

अजमनिद्रमस्वप्नं प्रभातं भवति स्वयम् ।
सकृद्विभातो ह्येवैष धर्म धातुस्वभावतः ॥ ८१ ॥

ajamanidramasvapnaṃ prabhātaṃ bhavati svayam |
sakṛdvibhāto hyevaiṣa dharma dhātusvabhāvataḥ || 81 ||

Chapter 4 - Verse 82

सुखमाव्रियते नित्यं दुःखं विव्रियते सदा ।
यस्य कस्य च धर्मस्य ग्रहेण भगवानसौ ॥ ८२ ॥

sukhamāvriyate nityaṃ duḥkhaṃ vivriyate sadā |
yasya kasya ca dharmasya graheṇa bhagavānasau || 82 ||

Chapter 4 - Verse 83

अस्ति नास्त्यस्ति नास्तीति नास्ति नास्तीति वा पुनः ।
चलस्थिरोभयाभावैरावृणोत्येव बालिशः ॥ ८३ ॥

asti nāstyasti nāstīti nāsti nāstīti vā punaḥ |
calasthirobhayābhāvairāvṛṇotyeva bāliśaḥ || 83 ||

Chapter 4 - Verse 84

कोठ्यश्चतस्र एतास्तु ग्रहैर्यासां सदाऽऽवृतः ।
भगवानाभिरस्पृष्टो येन दृष्टः स सर्वदृक् ॥ ८४ ॥

koṭhyaścatasra etāstu grahairyāsāṃ sadā''vṛtaḥ |
bhagavānābhiraspṛṣṭo yena dṛṣṭaḥ sa sarvadṛk || 84 ||

Chapter 4 - Verse 85

प्राप्य सर्वज्ञतां कृत्स्नां ब्राह्मण्यं पदमद्वयम् ।
अनापन्नादिमध्यान्तं किमतः परमीहते ॥ ८५ ॥

prāpya sarvajñatāṃ kṛtsnāṃ brāhmaṇyaṃ padamadvayam |
anāpannādimadhyāntaṃ kimataḥ paramīhate || 85 ||

Chapter 4 - Verse 86

विप्राणां विनयो ह्येष शमः प्राकृत उच्यते ।
दमः प्रकृतिदान्तत्वादेवं विद्वाञ्शमं व्रजेत् ॥ ८६ ॥

viprāṇāṃ vinayo hyeṣa śamaḥ prākṛta ucyate |
damaḥ prakṛtidāntatvādevaṃ vidvāñśamaṃ vrajet || 86 ||

Chapter 4 - Verse 87

सवस्तु सोपलम्भं च द्वयं लौकिकमिष्यते ।
अवस्तु सोपलम्भं च शुद्धं लौकिकमिष्यते ॥ ८७ ॥

savastu sopalambhaṃ ca dvayaṃ laukikamiṣyate |
avastu sopalambhaṃ ca śuddhaṃ laukikamiṣyate || 87 ||

Chapter 4 - Verse 88

अवस्त्वनुपलम्भं च लोकोत्तरमिति स्मृतम् ।
ज्ञानं ज्ञेयं च विज्ञेयं सदा बुद्धैः प्रकीर्तितम् ॥ ८८ ॥

avastvanupalambhaṃ ca lokottaramiti smṛtam |
jñānaṃ jñeyaṃ ca vijñeyaṃ sadā buddhaiḥ prakīrtitam || 88 ||

Chapter 4 - Verse 89

ज्ञाने च त्रिविधे ज्ञेये क्रमेण विदिते स्वयम् ।
सर्वज्ञता हि सर्वत्र भवतीह महाधियः ॥ ८९ ॥

jñāne ca trividhe jñeye krameṇa vidite svayam |
sarvajñatā hi sarvatra bhavatīha mahādhiyaḥ || 89 ||

Chapter 4 - Verse 90

हेयज्ञेयाप्यपाक्यानि विज्ञेयान्यग्रयाणतः ।
तेषामन्यत्र विज्ञेयादुपलम्भस्त्रिषु स्मृतः ॥ ९० ॥

heyajñeyāpyapākyāni vijñeyānyagrayāṇataḥ |
teṣāmanyatra vijñeyādupalambhastriṣu smṛtaḥ || 90 ||

Chapter 4 - Verse 91

प्रकृत्याऽऽकाशवज्ज्ञेयाः सर्वे धर्मा अनादयः ।
विद्यते न हि नानात्वं तेषां क्वचन किंचनः ॥ ९१ ॥

prakṛtyā''kāśavajjñeyāḥ sarve dharmā anādayaḥ |
vidyate na hi nānātvaṃ teṣāṃ kvacana kiṃcanaḥ || 91 ||

Chapter 4 - Verse 92

आदिबुद्धाः प्रकृत्यैव सर्वे धर्माः सुनिश्चिताः ।
यस्यैवं भवति क्षान्तिः सोऽमृतत्वाय कल्पते ॥ ९२ ॥

ādibuddhāḥ prakṛtyaiva sarve dharmāḥ suniścitāḥ |
yasyaivaṃ bhavati kṣāntiḥ so'mṛtatvāya kalpate || 92 ||

Chapter 4 - Verse 93

आदिशान्ता ह्यनुत्पन्नाः प्रकृत्यैव सुनिर्वृताः ।
सर्वे धर्माः समाभिन्ना अजं साम्यं विशारदम् ॥ ९३ ॥

ādiśāntā hyanutpannāḥ prakṛtyaiva sunirvṛtāḥ |
sarve dharmāḥ samābhinnā ajaṃ sāmyaṃ viśāradam || 93 ||

Chapter 4 - Verse 94

वैशारद्यं तु वै नास्ति भेदे विचरतां सदा ।
भेदनिम्नाः पृथग्वादास्तस्मात्ते कृपणाः स्मृताः ॥ ९४ ॥

vaiśāradyaṃ tu vai nāsti bhede vicaratāṃ sadā |
bhedanimnāḥ pṛthagvādāstasmātte kṛpaṇāḥ smṛtāḥ || 94 ||

Chapter 4 - Verse 95

अजे साम्ये तु ये केचिद्भविष्यन्ति सुनिश्चिताः ।
ते हि लोके महाज्ञानास्तच्च लोको न गाहते ॥ ९५ ॥

aje sāmye tu ye kecidbhaviṣyanti suniścitāḥ |
te hi loke mahājñānāstacca loko na gāhate || 95 ||

Chapter 4 - Verse 96

अजेष्वजमसंक्रान्तं धर्मेषु ज्ञानमिष्यते ।
यतो न क्रमते ज्ञानमसंगं तेन कीर्तितम् ॥ ९६ ॥

ajeṣvajamasaṃkrāntaṃ dharmeṣu jñānamiṣyate |
yato na kramate jñānamasaṃgaṃ tena kīrtitam || 96 ||

Chapter 4 - Verse 97

अणुमात्रेऽपि वैधर्म्ये जायमानेऽविपश्चितः ।
असंगता सदा नास्ति किमुताऽऽवरणच्युतिः ॥ ९७ ॥

aṇumātre'pi vaidharmye jāyamāne'vipaścitaḥ |
asaṃgatā sadā nāsti kimutā''varaṇacyutiḥ || 97 ||

Chapter 4 - Verse 98

अलब्धावरणाः सर्वे धर्माः प्रकृतिनिर्मलाः ।
आदौ बुद्धास्तथा मुक्ता बुध्यन्त इति नायकाः ॥ ९८ ॥

alabdhāvaraṇāḥ sarve dharmāḥ prakṛtinirmalāḥ |
ādau buddhāstathā muktā budhyanta iti nāyakāḥ || 98 ||

Chapter 4 - Verse 99

क्रमते न हि बुद्धस्य ज्ञानं धर्मेषु तापि (यि) नः ।
सर्वे धर्मास्तथा ज्ञानं नैतद्बुद्धेन भाषितम् ॥ ९९ ॥

kramate na hi buddhasya jñānaṃ dharmeṣu tāpi (yi) naḥ |
sarve dharmāstathā jñānaṃ naitadbuddhena bhāṣitam || 99 ||

Chapter 4 - Verse 100

दुर्दर्शमतिगम्भीरमजं साम्यं विशारदम् ।
बुद्ध्वा पदमनानात्वं नमस्कुर्मो यथाबलम् ॥ १०० ॥

durdarśamatigambhīramajaṃ sāmyaṃ viśāradam |
buddhvā padamanānātvaṃ namaskurmo yathābalam || 100 ||